

Smerom k udržateľnému rozvoju

Spoločné stanovisko environmentálnych MVO k smerovaniu európskej regionálnej politiky po roku 2006

Zhrnutie

Tento dokument pripravila koalícia environmentálnych mimovládnych organizácií (MVO) – BirdLife International, CEE Bankwatch Network, CEEWEB, Friends of the Earth Europe, Milieukontakt Oost-Europa a WWF. Je to teda stanovisko organizácií, podľa ktorých by sa udržateľný rozvoj mal stať hlavnou prioritou regionálnej politiky EÚ. Cieľom dokumentu je predstaviť konkrétne odporúčania pre prípravu nových nariadení pre štrukturálne fondy a Kohézny fond EÚ v ďalšom programovacom období 2007 – 2013. Podľa MVO by sa fondy EÚ mali stať dôležitým nástrojom realizácie koncepcného dokumentu EÚ s názvom Stratégia udržateľného rozvoja.¹

MVO odporúčajú pre prípravu a vyjednávanie o programových dokumentoch pre štrukturálne fondy a Kohézny fond tieto zásady:

1. *Štrukturálne fondy a Kohézny fond musia byť v úplnom súlade s environmentálnou legislatívou EÚ.*
2. *Európska komisia by mala vydať pokyny týkajúce sa strategického hodnotenia vplyvov plánov a programov pre štrukturálne fondy na životné prostredie (Strategic Environmental Assessment – SEA).*
3. *Musí sa legislatívne zabezpečiť, aby operácie financované zo štrukturálnych fondov a Kohézneho fondu chránili životné prostredie a zlepšovali jeho stav.*
4. *Európska komisia a členské štáty EÚ musia zabezpečiť, aby sa z celkových prostriedkov fondov EÚ vyčlenil dostatočný podiel na environmentálne a sociálne ciele, ktoré sú súčasťou udržateľného rozvoja.*

Odporúčania MVO pre budúcu správu a manažment fondov EÚ:

5. *Manažment a monitoring fondov musia byť transparentné a musí sa na ne vzťahovať právna zodpovednosť.*
6. *Environmentálnym MVO sa musí priznať rovnaké zastúpenie ako ekonomickým a sociálnym partnerom.*
7. *Ekonomické, environmentálne a sociálne ciele a indikátory sa musia pokladať za rovnocenné.*
8. *Európska komisia musí rešpektovať princíp prevencie a pozastaviť využívanie štrukturálnych fondov a Kohézneho fondu v prípade závažných indícií, že projekt povedie k poškodeniu životného prostredia.*

¹ Udržateľnou Európou za lepší svet: Európska stratégia udržateľného rozvoja, COM(2001) 264 Final

I. Úvod

1. Koalícia environmentálnych MVO – BirdLife International, CEE Bankwatch Network, CEEWEB, Friends of the Earth Europe, Milieukontakt Oost-Europa a WWF – zastupujúca svojich partnerov v 25 krajinách EÚ, zhromaždila mnohoročné skúsenosti s kampaňami, konzultáciami, pripomienkovaním, monitorovaním a realizovaním projektov financovaných zo štrukturálnych fondov, z Kohézneho fondu a z predstupových fondov.

2. Naším zámerom je dosiahnuť, aby sa ciele Stratégie udržateľného rozvoja stali jadrom reforiem regionálnej politiky EÚ v období 2007 – 2013 aj v ďalších obdobiach. Preto:

- predkladáme **našu predstavu** o udržateľnom rozvoji európskych regiónov,
- posudzujeme **súčasnú koncepciu** udržateľných regionálnych politik a
- navrhujeme štyri **kroky smerujúce k udržateľnému rozvoju**.

3. Tieto štyri kroky pozostávajú z **integrácie** problematiky životného prostredia a princípov udržateľnosti do všetkých oblastí regionálnej politiky EÚ; **zvýšenia hodnoty** manažmentu prírodných zdrojov; uplatňovania **partnerskej spolupráce** s občianskou spoločnosťou a **vyhodnocovania** pokroku pri napĺňaní cieľov udržateľného rozvoja.

II. Predstava MVO o udržateľnom rozvoji európskych regiónov

4. Súčasné modely výroby a spotreby v našej spoločnosti nie sú udržateľné. Dôkazy môžeme vidieť všade dookola: sme konfrontovaní s dopadmi napr. klimatických zmien, úbytku biodiverzity, rastu globálnych migračných tlakov na bohaté krajiny, s prehlbovaním rozdielov v životnej úrovni a sociálnom blahobyte medzi členskými štátmi Európskej únie aj v ich vnútri.

5. Regionálna politika sa neprispôsobila potrebe zmeny. Komplexnosť, priestorové rozšírenie a časový rámec celej problematiky vyžadujú principiálny posun v našom vnímaní koncepcie „rozvoja“. Environmentálne MVO sú presvedčené, že zmyslom a cieľom rozvoja je dosiahnuť kvalitatívne zlepšenie ľudských životov spolu s pokrokom v ekonomickom, sociálnom a environmentálnom rozvoji v rámci ekologických limitov Zeme. Z nášho hľadiska je treba, aby **hlavné ciele Stratégie udržateľného rozvoja EÚ sa zároveň stali aj základom cieľov regionálnej politiky EÚ**.

6. Cieľom rozvoja nemôže byť ekonomický rast sám osebe. Ak bude rast spotreby zdrojov v Európe pokračovať bez obmedzenia, budeme aj naďalej drancovať prírodné zdroje na úkor budúcich generácií, ktoré tak pripravíme o možnosť uspokojovať svoje potreby. **To znamená, že udržateľné využívanie zdrojov, limity ktorých sú v ktoromkoľvek čase definované ekologickou únosnosťou konkrétneho zdroja, je nevyhnutným predpokladom akéhokoľvek dlhodobého rozvoja.**

7. K ľudským potrebám okrem iného patria: zamestnanosť, vzdelanie a osвета, zdravie, dostupnosť zdravého prírodného prostredia, pozitívna regionálna identita a zodpovedná a participatívna správa verejných vecí. Regionálna politika EÚ so svojimi nástrojmi – štrukturálnymi fondmi a Kohéznym fondom – by mala regiónom umožniť, aby dosiahli spravodlivý podiel na príležitostiach zabezpečiť si uspokojovanie svojich potrieb a zároveň redukovať a eliminovať modely neudržateľnej produkcie a spotreby a uplatňovať preventívny prístup k ochrane životného prostredia. Environmentálne MVO neakceptujú HDP ako jediný indikátor stupňa sociálnej a ekonomickej kohézie EÚ.

8. Nové nariadenia upravujúce využívanie štrukturálnych fondov a Kohézneho fondu musia zabezpečiť, aby budúce projekty pomáhali dosahovať ciele Stratégie udržateľného rozvoja. Žiadame Európsku komisiu, aby podrobne rozpracovala priority a udeľovala ich oblastiam, ktoré sama načrtla vo svojej *Tretej správe o ekonomickej a sociálnej kohézii*² (tzv. Tretia kohézna správa):

² *A new partnership for cohesion convergence competition cooperation*, COM(2004) 0107

- podporovať implementáciu environmentálnej legislatívy EÚ
- podporovať dosahovanie cieľov *Kjótskeho protokolu* (zvyšovaním energetickej účinnosti a využívaním obnoviteľných zdrojov energie)
- podporovať vývoj modelov, ktoré odstránia závislosť ekonomického rastu na výpredaji životného prostredia
- podporovať environmentálne udržateľné spôsoby dopravy
- podporovať implementáciu *Rámcovej smernice o vodách*
- podporovať manažment siete *Natura 2000*³

9. My podpísané environmentálne MVO zastávame názor, že Európska komisia musí hrať rozhodujúcu úlohu v rokovaní o nariadeniach a smerniciach upravujúcich štrukturálne fondy a Kohézny fond v období 2007 – 2013, aby zabezpečila riešenie potrieb regiónov v duchu zásad udržateľného rozvoja a bezpodmienečné dodržiavanie environmentálnej legislatívy EÚ. Komisia takisto nesie hlavnú zodpovednosť za to, aby budúce programovanie rešpektovalo nasledovné princípy: princíp integrácie (pozri body 15 – 17), princíp zvýšenia významu udržateľného rozvoja (body 18 – 22), princíp partnerstva (body 23 – 25) a princíp hodnotenia (body 26 – 31).

III. Rámcové vymedzenie udržateľnej regionálnej politiky v EÚ

10. Udržateľný rozvoj je pojem, na dôležitosti a význame ktorého sa všetci zhodnú. V skutočnosti ide o veľmi naliehavú potrebu, ktorá si vyžaduje inštitucionálne a finančné zabezpečenie. Všetci musia konať a využívať finančné prostriedky v súlade s princípmi udržateľného rozvoja. Tak to formuluje a zdôrazňuje **článok 2 Európskej dohody** prijatej na **zasadnutí Rady ministrov v Gothenburgu roku 2001** a na ňu nadväzujúca **Európska stratégia udržateľného rozvoja**.

11. *Finančná perspektíva na obdobie 2003 – 2013*⁴ a *Tretia správa o vývoji ekonomickej a sociálnej kohézie* naznačujú pravdepodobný vývoj regionálnej politiky EÚ. Budúcnosť je ale problematická, pretože regionálna politika EÚ sa riadi dvoma konkurenčnými a často protichodnými stratégiami: na jednej strane je tu silné zdôrazňovanie potreby rastu (stratégia prijatá na zasadnutí Rady EÚ v Lisabone roku 2000)⁵ a na druhej strane environmentálny rozmer Stratégie udržateľného rozvoja. Hoci tzv. Tretia kohézna správa prichádza s ideou zvýšenia významu udržateľného rozvoja, konkurencieschopnosť a ekonomická udržateľnosť jasne dominujú nad environmentálnymi aspektmi.

12. Stratégia udržateľného rozvoja bola zahrnutá do Lisabonskej stratégie po zasadnutí Rady v Gothenburgu roku 2001 a o environmentálny rozmer boli rozšírené aj návrhy Európskej komisie k regionálnej politike. Stratégia udržateľného rozvoja definuje strategické ciele nevyhnutné na to, aby trvalými sprievodnými znakmi ekonomického a sociálneho rozvoja nebolo poškodzovanie životného prostredia a spotreba zdrojov. Jedným z týchto cieľov, vymenovaných Radou EÚ v Gothenburgu, je „ochrana a obnovenie biotopov a zastavenie poklesu biodiverzity do roku 2010.“⁶

³ Sieť chránených miest ohrozených biotopov a druhov, ktorá pokrýva viac ako 15 % územia EÚ, zriadená na základe *Smerníc o vtákoch a biotopoch*.

⁴ *Budovanie našej spoločnej budúcnosti: politické výzvy a rozpočtové prostriedky rozšírenej Únie 2007 – 2013*, COM(2004) 101 final.

⁵ *Lisabonská stratégia ekonomickej, sociálnej a environmentálnej obnovy*, http://europa.eu.int/comm/lisbon_strategy/index_en.html

⁶ *Záver predsedníctva*, Gothenburg, 15. a 16. jún 2001.

13. Kľúčom k udržateľnému rozvoju je však integrácia. **Článok 6 Európskej dohody, Cardiffský proces a Šiesty environmentálny akčný program (6EAP)**⁷ zdôrazňujú nevyhnutnosť integrácie problematiky životného prostredia do ostatných politík. 6EAP vyzdvihuje potrebu reformy a postupné zrušenie dotácií, ktoré majú negatívny dopad na životné prostredie a ktoré nie sú zlučiteľné s princípmi udržateľného rozvoja. **Ciele Stratégie udržateľného rozvoja EÚ preto musia byť integrálnou súčasťou, a nie iba doplnkom súčasnej a budúcej regionálnej politiky EÚ.**

IV. Štyri kroky smerom k udržateľnému rozvoju

14. Sme presvedčení, že k realizácii cieľov Stratégie udržateľného rozvoja smerujú štyri zásadné kroky regionálnej politiky EÚ. Prvé dva kroky (integrácia a zvýšenie hodnoty udržateľného rozvoja) zahŕňajú programové zmeny. Tretí a štvrtý krok (princíp partnerstva a hodnotenia) sa sústreďujú na mechanizmy potrebné pre implementáciu navrhovaných zmien do programovania.

Krok 1: Integrácia

15. **Štrukturálne fondy a Kohézny fond musia byť plne v súlade s environmentálnou legislatívou EÚ a mali by plniť ciele Stratégie udržateľného rozvoja.** Vzhľadom na veľký rozsah a dlhodobé účinky fondov EÚ ide o mimoriadne dôležitú podmienku. Postupy a procesy, ktorými sa riadi plánovanie, programovanie a monitorovanie regionálnych programov⁸, ale aj implementácia projektov financovaných zo štrukturálnych fondov a z Kohézneho fondu, by mali byť právne záväzné a vynútiteľné. Aj v takomto prípade však environmentálne MVO očakávajú, že Európska komisia bude obhajovať princípy udržateľného rozvoja na nadchádzajúcich rokovaníach s členskými štátmi a takisto počas posudzovania a realizácie projektov v rokoch 2007 – 2013.

16. **Komisia by mala podporiť integráciu problematiky životného prostredia vydaním pravidiel pre Strategické posudzovanie vplyvov plánov a programov podporovaných zo štrukturálnych fondov na životné prostredie (SEA).** Smernica SEA 2001/42/EC nadobúda účinnosť v členských štátoch EÚ od 21. júla 2004. Táto smernica sa vzťahuje na konkrétne plány a programy v členských štátoch po roku 2006 vrátane tých, ktoré budú financované zo štrukturálnych fondov EÚ. Ak sa SEA bude využívať správne a systematicky, stane sa účinným a silným nástrojom na minimalizáciu rizika podpory projektov so škodlivým účinkom na životné prostredie. Na tento účel by mala byť poskytnutá technická pomoc aj v súčasnom programovacom období s cieľom zabezpečiť školenia pre verejný aj súkromný sektor a podmienky pre uplatňovanie SEA v nasledujúcom kole plánovania a programovania.

17. **Využívať skúsenosti zo súčasných programov a komunitných iniciatív.** Každých sedem rokov stoja rozhodovacie orgány pred úlohou prehodnotiť a reformovať právne predpisy upravujúce štrukturálne fondy. Aby sa mohli skúsenosti z tohto programovacieho obdobia premietnuť do budúcnosti, musí byť vyjasnená súvislosť medzi súčasnými cieľmi, komunitnými iniciatívami či inovatívnymi akciami a novými právnymi úpravami. Ak sa má napríklad širšie integrovať program *Leader*, potom by sa skúsenosti z jeho implementácie mali uplatniť aj v prípade štrukturálnych fondov a Kohézneho fondu a v budúcich opatreniach na podporu rozvoja vidieka. Návrh budúcich plánov a programov by mal odzrkadľovať základné kvality tohto programu:

- postup „zdola nahor“
- zakotvenosť v lokálnej ekonomike

⁷ *Životné prostredie 2010: naša budúcnosť a naša voľba*, 1600/2002/EC.

⁸ Pre Ciel' 1, Ciel' 2 a Ciel' 3.

- partnerský prístup
- inovatívne projekty
- podpora udržateľného rozvoja
- prístup k menším grantom, ktoré užívatelia pomoci skôr a ľahšie využijú

Krok 2: Zvýšenie významu udržateľného rozvoja

18. **Nerobiť nič nie je alternatíva.** V pripravovanom *Rámcovom pláne regionálnej politiky* sama Komisia navrhuje podstatne zredukovať mieru svojej priamej účasti na manažmente fondov.⁹ Ponechá si menej riadiacich a kontrolných funkcií, čím sa však zvyšuje riziko, že členské štáty nebudú považovať rešpektovanie problematiky životného prostredia pri programovaní a implementácii fondov za povinnosť, ale iba za možnosť navyše. Nedávne povodne vo Francúzsku, Nemecku a Poľsku však ukázali, aké nesmierne nákladné môžu byť dôsledky vypustenia ochrany a manažmentu prírodných zdrojov z obsahu regionálnej politiky. Na environmentálne a sociálne ciele sa preto musí vyčleniť dostatočný podiel z fondov EÚ. Európska komisia a členské štáty by mali brať do úvahy nedejateľný ekonomický, sociálny a environmentálny úžitok, ktorý prinesie využívanie štrukturálnych fondov a Kohézneho fondu na implementáciu takých opatrení EÚ v oblasti ochrany životného prostredia, akým je napríklad *Rámcová smernica o vodách* (Water Framework Directive – WFD). WFD vychádza z koncepcie integrovaného manažmentu povodí; spolufinancovanie aktivít potrebných na jej implementáciu (napr. na analýzy biologického stavu, hodnotenia, plánov manažmentu, budovania kapacít, atď.) by v budúcnosti pomohli znížiť riziko veľkých záplav.

19. **Chrániť a zvelaďovať prírodné zdroje.** Štrukturálne fondy a Kohézny fond majú prispievať k ochrane a zachovaniu biodiverzity, v súlade s cieľom Stratégie udržateľného rozvoja EÚ, ktorým je zastavenie poklesu biodiverzity do roku 2010, a takisto v súlade s medzinárodnými záväzkami prijatými v rámci Konvencie o biologickej diverzite. Kľúčom k dosiahnutiu týchto cieľov je spolufinancovanie siete *Natura 2000*. V nových nariadeniach o Európskom fonde regionálneho rozvoja (ERDF), Európskom sociálnom fonde (ESF) a Kohéznom fonde musia byť zakotvené požiadavky na podporu manažmentu siete Natura 2000 (napr. na implementáciu plánov manažmentu, školenia, vzdelávanie, nákup pôdy a ďalšie dôležité investičné aktivity). Členské štáty musia preukázať, aké zdroje chcú využiť na financovanie siete, a to vrátane štrukturálnych fondov a Kohézneho fondu. Komisia nesmie schváliť plány a programy, ani uvoľniť fondy, kým sa nepresvedčí, že sa prijali primerané opatrenia.

20. **Zmeniť životný štýl obyvateľstva a spôsoby podnikania.** Súčasný model výroby a spotreby vo veľkej miere závisia napríklad od neudržateľného rastu cestnej a leteckej dopravy. Až doteraz sa časť Kohézneho fondu určená na dopravu využívala výhradne na financovanie rozširovania transeurópskej dopravnej siete (TEN-T), najmä ciest, čo malo za následok ďalší úbytok cenných ekosystémov a biotopov, ale aj pribúdanie problémov súvisiacich so znečisťovaním ovzdušia, globálnym otepľovaním atď. Environmentálne MVO sú presvedčené, že treba radikálne preorientovať investičné priority Kohézneho fondu v sektore dopravy, a to v súlade so Stratégiou udržateľného rozvoja EÚ. Nové nariadenie o Kohéznom fonde musí udeliť prioritu takým opatreniam, ktoré podporujú environmentálne udržateľné spôsoby dopravy, a to na strane spotreby. Východiskovým bodom by mali byť potreby a potenciál samého regiónu, nie orientácia na dopravné prepojenie veľkých miest. Takéto opatrenia zahŕňajú opravy a obnovu existujúcej infraštruktúry – mestskej verejnej dopravy, železničných tratí, ciest, vodnej dopravy – a vzájomné spájanie rôznych druhov dopravy.

21. **Maximalizovať nové príležitosti.** Napríklad cieľ *Kjótskeho protokolu* znížiť emisie skleníkových plynov do roku 2012 o 8 % pod úroveň emisií roku 1990 otvára nový priestor pre technické inovácie a tvorbu pracovných miest. Štrukturálne fondy a Kohézny fond sa musia využívať na financovanie opatrení zameraných na vyššiu udržateľnosť našich aktivít vrátane investovania do využívania obnoviteľných zdrojov energie (biopalív, solárnej a veternej energie) a zvyšovania energetickej

⁹ Okrem oblastí *Cieľa 1*.

účinnosti. Je veľmi dôležité, aby riadiace orgány s podporou Komisie a členských štátov namiesto upozorňovania na problémy a prekážky spojené s rešpektovaním ochrany a zveľačovania životného prostredia zvyšovali informovanosť a posilňovali povedomie verejnosti o nových ekonomických príležitostiach, ktoré tieto činnosti ponúkajú.

22. Zvyšovať dôraz na lokalizáciu. Členské štáty by mali uprednostňovať dlhodobé projekty malého rozsahu zamerané na ochranu či regeneráciu poškodeného prostredia a utlmiť kapitálovo náročné investície, ktoré riešia až následky znečistenia. Preto by sa mala znížiť dolná hranica podpory pre projekty podporované z Kohézneho fondu (v súčasnosti je to 10 mil. EUR), čo by umožnilo podporiť väčší počet menších projektov – vrátane investícií do verejnej dopravy alebo do ochrany biodiverzity. Skúsenosti s minimálnou hranicou 5 mil. EUR v prípade projektov ISPA v prístupujúcich krajinách a problémy súvisiace s „absorpčnou kapacitou“ už dostatočne preukázali, ako podobné obmedzenia bránia realizácii ekonomicky životaschopnejších a zároveň environmentálne udržateľnejších projektov. Ako sme už upozornili, treba sa poučiť zo súčasných programov a komunitných iniciatív.

Krok 3: Partnerstvo

23. Zabezpečiť transparentnosť a právnu zodpovednosť v rozhodovacích procesoch zavedením ochranných opatrení. Ministerstvá a agentúry pripravujúce plány a programy pre štrukturálne fondy sa často zúčastňujú aj na ich implementácii. Je však nevyhnutné, aby sa na procese ich programovania a implementácie zúčastňovali nielen vládni úradníci a zástupcovia úradov životného prostredia, ale aj (a najmä) široká verejnosť, aby bolo možné predchádzať poškodzovaniu životného prostredia v dôsledku konfliktu záujmov. Partnerským prístupom sa môže znížiť riziko zneužívania fondov a súčasne podporiť ich efektívne využívanie.

24. Orgány životného prostredia musia hrať kľúčovú úlohu pri zabezpečovaní súladu programov financovaných zo štrukturálnych fondov s princípmi udržateľného rozvoja. Nové nariadenia by mali vyjasniť zapojenie týchto inštitúcií do prípravy, rokovania aj implementácie všetkých programov podporovaných zo štrukturálnych fondov, aby bol dôsledne zabezpečený vysoký štandard ochrany životného prostredia vo všetkých programoch a vo všetkých členských štátoch. Okrem toho odporúčame:

- vytvoriť funkciu „**manažéra pre udržateľný rozvoj**“, ktorý by spolupracoval s riadiacim orgánom a s monitorovacím výborom a dozeral na integráciu environmentálnych aspektov do prípravy a implementácie programov
- začleniť **zástupcov rôznych ministerstiev a ich oddelení** do riadiacich orgánov tak, aby zastupovali rôznorodé sektorové záujmy a sprostredkovali komunikáciu medzi nimi.

25. Zapojiť občiansku verejnosť. Európska únia musí podporovať široké a efektívne partnerstvá medzi ekonomickými, sociálnymi a ostatnými relevantnými subjektmi pri programovaní štrukturálnych fondov na národnej a regionálnej úrovni. Patria k nim aj MVO, ktoré sa venujú ochrane životného prostredia. Ide o dôležitú metódu upevňovania občianskej spoločnosti v nových aj pôvodných členských štátoch. Efektívne partnerstvo znamená včasné zapojenie partnerov do prípravy programov, zostavovania rozpočtov, manažmentu, monitoringu a hodnotenia pomoci zo štrukturálnych fondov. Predpokladom efektívnej účasti MVO je uplatňovanie týchto princípov:

a. **Prístup k informáciám.** Ide najmä o včasné oznamovanie termínov stretnutí a uzávierok konzultácií, informácie o plánovaní a operačných procesoch, ich časovom harmonograme, atď. Všetky programové dokumenty by mali byť verejne prístupné. Dokumenty by mali byť sprístupnené aspoň mesiac pred uzávierkou pripomienkovania. Transparentnú, včasnú a presnú informovanosť treba zabezpečiť aj všetkým partnerom v správnych, riadiacich, prípravných a monitorovacích výboroch.

b. **Spätná väzba na podnety, pripomienky a reakcie.** Účastníci pripomienkovacieho procesu, ktorých podnety neboli akceptované, by mali dostať jasné vyrozumenie o dôvodoch ich

odmietnutia, a to najneskôr do troch mesiacov po uzávierke pripomienkovania. Ak boli pripomienky prijaté, treba zrozumiteľne opísať, ako boli podnety zapracované do príslušných dokumentov.

c. Rovnocenné zastúpenie environmentálnych MVO a sociálnych a ekonomických partnerov pri príprave programov, rozpočtov, manažmente, monitoringu a hodnotení štrukturálnej pomoci. V súčasnosti sa kvalita zapojenia MVO v jednotlivých členských štátoch výrazne líši. Nové nariadenia o štrukturálnych fondoch a Kohéznom fonde musia identifikovať environmentálnych partnerov popri ďalších subjektoch s cieľom vytvoriť národné, regionálne a miestne partnerstvá. Skúsenosti ukazujú, že investovať do účasti partnerov v ranom štádiu programovacieho cyklu sa vypláca v podobe lepšej akceptácie a podpory zo strany partnerov v neskorších štádiách. Environmentálne MVO by mali nominovať svojich zástupcov do výborov a títo zástupcovia by potom mali späťne pravidelne informovať MVO o vývoji programovania.

d. Budovanie kapacít MVO a pokrývanie ich priamych nákladov. Od členských štátov, keďže majú priamy prospech z fondov EÚ, treba žiadať, aby poskytovali technickú pomoc a/alebo vyčlenenie domácich prostriedkov na podporu národných a regionálnych MVO, alebo sietí MVO, ktoré sú zapojené do partnerstiev zúčastňujúcich sa na príprave programov pre štrukturálne fondy, na ich financovaní, manažmente, monitoringu a hodnotení, a takisto na šírení informácií vo verejnosti. Všetky priame náklady, ktoré takto zástupcom MVO vzniknú (napríklad náklady na cestovné alebo nocľah), by sa mali hradiť z rozpočtov technickej pomoci, alebo z ďalších rozpočtových zdrojov jednotlivých programov.

e. Zapojenie MVO do implementácie projektov. Riadiace orgány by mali MVO motivovať, aby sa zúčastňovali na projektových partnerstvách vždy, keď je to možné. Všetci, ktorí majú záujem o budovanie nových partnerstiev, by mali mať k dispozícii poradenstvo, napr. v otázkach postupov pri výbere projektov.

Krok 4: Hodnotenie

26. Komisia by mala štandardizovať ukazovatele prínosu štrukturálnych fondov a Kohézneho fondu k udržateľnému rozvoju. Napriek aktivitám 6EAP riadiace orgány v súčasnosti nemajú k dispozícii štandardný nástroj na monitorovanie využívania fondov v oblasti podpory a presadzovania udržateľného rozvoja. Najlepším prístupom zo strany Komisie by bolo prehodnotenie **environmentálnych indikátorov a indikátorov udržateľného rozvoja**, ktoré používajú členské štáty v rámci svojich ex-ante, strednodobých a ex-post hodnotení štrukturálnych fondov, a vydanie odporúčaní týkajúcich sa najširšie akceptovaných a najviac uznávaných indikátorov. Takéto indikátory by mali hodnotiť výstupy programov (t. j. reálny dopad podporených projektov na životné prostredie) aj procedurálne otázky (napríklad úroveň poskytovania informácií, kvalitu konzultácií s verejnosťou a zapojenia partnerov). Európska komisia by mala zabezpečiť otvorenosť takéhoto hodnotenia, pričom by mala brať do úvahy názory všetkých relevantných partnerov vrátane skúseností environmentálnych MVO.

27. Komisia musí zabezpečiť, aby sa ekonomickým, environmentálnym a sociálnym cieľom a indikátorom prisudzoval rovnocenný význam. Legislatíva upravujúca štrukturálne fondy a Kohézny fond by mala usmerňovať riadiace orgány, aby si stanovovali realistické environmentálne ciele, a to tak na úrovni programových priorít ako aj na úrovni konkrétnych projektov. Výber cieľov a indikátorov v rámci rokovaní medzi Komisiou a členskými štátmi treba podrobne monitorovať. Riadiaci orgán by mal poskytovať správy o dosahovaní týchto environmentálnych cieľov, pričom je potrebné jasne informovať o tom, ktoré indikátory sa pri hodnotení použili.

28. Riadiace orgány musia hodnotiť výstupy projektov. Ciele a indikátory súvisiace so životným prostredím a udržateľnosťou sú rovnako dôležité ako finančné ciele a indikátory. Kedykoľvek možno požiadať audítora, aby vyhodnotili finančný manažment projektov podporených zo štrukturálnych

fondov. Neexistuje však žiadny monitorovací proces, ktorý by umožňoval kontrolu plnenia ostatných cieľov projektu (vrátane environmentálnych cieľov a cieľov týkajúcich sa udržateľnosti, ktorých plnenie prispieva k realizácii Stratégie udržateľného rozvoja). Ich vyhodnocovanie musí byť v ďalšom programovacom období povinné.

a. **Dopady projektu na životné prostredie a udržateľný rozvoj treba priebežne monitorovať**, a to od okamihu, keď sa projekt začne realizovať, aby sa dalo predísť neželaným vplyvom na životné prostredie a udržateľný rozvoj. Len čo sa zistia takéto vplyvy, musia sa využiť všetky dostupné mechanizmy na ich vylúčenie (napr. spolupráca so zodpovednými orgánmi), a ak je to možné, aj na nápravu vzniknutých škôd.

b. Monitorovanie po skončení projektu by sa malo pokladať za pozitívny nástroj, ktorý môže pomôcť pri identifikácii priaznivých vplyvov na životné prostredie a pri budúcom výbere projektov, ktoré by mohli najviac prispieť k udržateľnému rozvoju. Získané skúsenosti by sa mali spätne využívať v procese výberu projektov a zverejňovať v **spoločnej databáze projektov EÚ**.

29. Odmeňovať dobré výsledky v oblasti životného prostredia. V budúcnosti by Komisia mala zabezpečiť, aby alokácia tzv. **prevádzkovej rezervy** (v súčasnosti 4 % vkladov členských štátov do štrukturálnych fondov) brala do úvahy príspevok členských štátov k realizácii cieľov Stratégie udržateľného rozvoja EÚ.

30. Komisia musí pozastaviť platby zo štrukturálnych fondov a z Kohézneho fondu, ak je pravdepodobné, že projekty poškodia životné prostredie. Nové opatrenia musia aj ďalej rešpektovať platné environmentálne zákony (napr. *Smernicu o vtákoch a biotopoch*, *Rámcovú smernicu o vodách*, *Smernice o SEA a EIA* atď.) a predchádzať škodám, deštrukcii, znehodnocovaniu alebo stratám environmentálnych hodnôt vrátane biodiverzity. To sa musí týkať aj potenciálnych škôd na endemických alebo globálne ohrozených druhoch a ich biotopoch. Ak sa v súvislosti s projektom vyskytnú vážne pochybnosti, Komisia je zodpovedná za pozastavenie platieb z fondov, až dovtedy, kým sa prípad úplne a transparentne nevyrieši. Fondy sa takisto musia zdržať, ak sa vyskytnú škody. Projekty by mali dostať zelenú len v tom prípade, keď sa dá jasne preukázať, že neporušujú environmentálnu legislatívu.

31. Komisia musí pohoťovo a rýchlo reagovať na sťažnosti súvisiace so životným prostredím. V mnohých prípadoch členské štáty alebo ich regionálne či miestne orgány podporujú potenciálne škodlivé projekty. Realita býva zväčša taká, že environmentálne MVO sa musia obracať so sťažnosťami až na inštitúcie EÚ, predovšetkým na Komisiu. Kapacita Generálneho riaditeľstva pre životné prostredie (DG Environment) na vybavovanie takýchto sťažností už dlhšie nezodpovedá potrebám. Rozšírením EÚ o ďalších desať krajín sa jeho možnosti ešte viac obmedzia. Komisia musí nájsť spôsob riešenia tohto problému a zlepšiť mechanizmy vybavovania sťažností súvisiacich so životným prostredím takým spôsobom, aby bolo životné prostredie plne chránené.

Stanovisko pripravili organizácie BirdLife International, CEE Bankwatch Network, CEEWEB, Friends of the Earth Europe, Milieukontakt Oost-Europa a WWF.

Zoznam signatárskych MVO

European Environmental Bureau (federácia 140 environmentálnych organizácií)

World Wide Fund for Nature (WWF aktívne pôsobí v mnohých európskych krajinách vrátane Španielska, Talianska, Grécka, Francúzska, Belgicka, Holandska, Švédska, Dánska, Nórska, Fínska, Veľkej Británie, Nemecka, Rakúska, Švajčiarska, Poľska, Lotyšska a Maďarska)

Gesellschaft für Vogelkunde, BirdLife *Rakúsko*

Natuurpunt, BirdLife *Belgicko*

BIOSELENA, Foundation for Organic Agriculture, *Bulharsko*
Centre for Environmental Information and Education, *Bulharsko*
Environmental Association For Earth, *Bulharsko*

BirdLife *Cyprus*

Centre for Community Organising, *Česká republika*
Czech Society for Ornithology, *Česká republika*
Green Circle, *Česká republika*
Hnutí DUHA, *Česká republika*

Estonian Fund for Nature, *Estónsko*
Estonian Green Movement, *Estónsko*
Estonian Seminatural Community Conservation Association, *Estónsko*
Estonian Society for Nature Conservation, *Estónsko*

Ligue pour la Protection des Oiseaux, BirdLife *Francúzsko*

Hellenic Ornithological Society, *Grécko*

Clean Air Action Group, *Maďarsko*
Csalan Association, *Maďarsko*
Hungarian Association of Environmental Educators, *Maďarsko*
National Society of Conservationists, *Maďarsko*
Nature Protection Association of Csongrad county, *Maďarsko*
Reflex Environmental Association, *Maďarsko*
Youth Nature Protectors of Hajduboszormeny, *Maďarsko*

LIPU, BirdLife *Taliansko*

Green Liberty, *Lotyšsko*

Norges Naturvernforbund, *Nórsko*

European Center of Sustainable Development, *Poľsko*
Green Federation Gaja, *Poľsko*
Institute for Sustainable Development, *Poľsko*
Institute of Environmental Economics, *Poľsko*
Polish Green Network, *Poľsko*
Polish Greens, *Poľsko*

Eco Counselling Center Galati, *Rumunsko*

Ecological Society from Maramures, *Rumunsko*
Ecosens, *Rumunsko*
Earthvoice *Rumunsko*
EURO-CONSENS, *Rumunsko*
Focus Eco Center, *Rumunsko*
Mare Nostrum, *Rumunsko*
Prietenii Pamantului, Earth Friends, *Rumunsko*
TERRA Mileniul III, *Rumunsko*
AQUATERRA, The Ecological Society for the Study and Conservation of the Wild Flora and Fauna, *Rumunsko*
The Romanian Ornithological Society, *Rumunsko*

A-projekt n.o., *Slovensko*
ArTUR - Architektúra pre trvalo udržateľný rozvoj, o.z., *Slovensko*
Centrum environmentálnej a etickej výchovy ZIVICA, *Slovensko*
Centrum environmentálnych aktivít, *Slovensko*
Centrum pre podporu miestneho aktivizmu / CEE Bankwatch Network, *Slovensko*
DAPHNE - Inštitút aplikovanej ekológie, *Slovensko*
Dubnická environmentálna skupina, *Slovensko*
Grémium tretieho sektora, *Slovensko*
Ipeľská Únia, *Slovensko*
Jantárová cesta, *Slovensko*
Komunitné centrum n.o. , *Slovensko*
Ludia proti rasizmu, *Slovensko*
MV Slovenského zväzu ochrancov prírody a krajiny, *Slovensko*
Nadácia Ekopolis / EPC Slovakia, *Slovensko*
Národný Trust Slovenska n.o. , *Slovensko*
O.z. Brečtan, *Slovensko*
O.z. Eliáš, *Slovensko*
O.z. Hornonitrie, *Slovensko*
O.z. Hrochoť, *Slovensko*
O.z. KRTKo, *Slovensko*
O.z. SOSNA, *Slovensko*
O.z. TATRY, *Slovensko*
O.z. Za dôstojnú Radvuň, *Slovensko*
O.z. Zachráňme letanovský mlyn, *Slovensko*
O.z. Živá planéta, *Slovensko*
platforma Ekoagroforum, *Slovensko*
Priatelia Zeme, *Slovensko*
Regionálne environmentálne centrum, *Slovensko*
SOCIA - Social Reform Foundation, *Slovensko*
Spoločnosť pre ochranu vtáctva na Slovensku
Spoločnosť priateľov Zeme, *Slovensko*
Vydra n.o., *Slovensko*
Za Matku Zem, *Slovensko*
Združenie Slatinka, *Slovensko*

DOPPS BirdLife, *Slovinsko*

The Spanish Ornithological Society, *Španielsko*

Groundwork UK, *Veľká Británia*
The Royal Society for the Protection of Birds, *Veľká Británia*